

STJEPAN GLAVAČ (1627. – 1680.): KARTA KRALJEVINE HRVATSKE I SLAVONIJE

Lika i Kordun na Glavačevoj karti

Glavačeva karta iz 1673. godine prikazuje područje Hrvatske u najmanjem teritorijalnom obuhvatu (*reliquiae reliquiarum*) u 17. st., a proteže se od Drave na sjeveroistoku do Velebitskog kanala na jugozapadu. Sjeverozapadna granica poklapa se s današnjom granicom sa Slovenijom (Sutla, Žumberak i Kupa), a jugoistočna granica prema Osmanskom Carstvu prolazi rijekom Unom od Bihaća do utoka u Savu, čime obuhvaća i dio teritorija koji je danas u sastavu BiH. Od geografskih elemenata, uz granice, na karti su prikazani reljef, tekućice i naselja. Reljef je prikazan perspektivno sjenčanim i iscrtkanim humcima različite veličine, čime je uspješno predstavljena razlika u plastici i pružanju reljefa, što predstavlja napredak u odnosu na tada rašireno prikazivanje metodom krtičnjaka. Iako nisu prikazani hipsometrijski odnosi, što tadašnja tehnika ni ne omogućava, jasno je diferencirana razlika između planina, sredogorja i brežuljaka te nizinskog prostora. Tekućice su prikazane vrlo detaljno, uz jasnu diferencijaciju većih, srednjih i malih tekućica. Iako nerijetko nisu prikazane u mjerilu karte ili s geometrijskom točnošću, uz mjestimične generalizacije ili povećanje meandara, jasno je vidljiv njihov odnos prema naselja u močvarnom nizinskom prostoru današnje Središnje Hrvatske prije hidrotehničkih zahvata.

Naselja su bogato i raznovrsno prikazana te predstavljaju središnji geografski element na karti. Diferencirana su u 18 različitih tipova podijeljenih u tri kategorije (civilna, crkvena i vojna) te su detaljno navedena u legendi (*explicatio Notarum*). Prikaz naselja i samostalnih objekata (utvrda, srušenih crkava, napuštenih gradova) daje vrijedne informacije o povijesnim događajima, društveno-političkom stanju i funkciji prostora u razdoblju izrade karte, pretežno u kontekstu osmanlijskih osvajanja. Na kartu, međutim, nije unesena mreža kolnih putova. Uz geografske elemente na karti se pojavljuje niz različitih stiliziranih oblika (kartuše, grbovi hrvatskih regija) karakterističnih za razdoblje u kojem se karta ne promatra samo kao točan prikaz prostora, nego i kao umjetničko djelo.

Na sljedećoj stranici šire područje grada Zagreba na Glavačevoj karti

Grafičko mjerilo s hrvatskom i njemačkom miljom

Kartuše i grbovi na Glavačevoj karti

Veći dio podataka za izradu karte autor je dobio tada najpouzdanijom metodom terenskog obilaska i kartiranja prostora. S obzirom na teške uvjete u kojima su se odvijala putovanja, često i uz opasnost, očito je da su područja koja je autor bolje osobno poznao i terenski obišao, prikazana s većom položajnom i sadržajnom točnošću od područja u koja nije imao pristup, za što su nerijetko poslužili stariji kartografski izvori. Novinu predstavlja i upotreba hrvatske milje u grafičkom mjerilu (*Milliaria Croatica*), koja odgovara vrijednosti od 11.130 metara. Iako nije moguće precizno odrediti brojčano mjerilo karte, smatra se da je usporediva s topografskim kartama mjerila 1:250 000 – 1:300 000. Unatoč manjim netočnostima, karta se zbog svojih dokumentacijskih obilježja i tehnika izrade s pravom uvrštava u najvrjednija djela hrvatske kartografske baštine.

LITERATURA:

- Novosel-Žic P., 1998: Analiza geografskog sadržaja Glavačeve karte, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 9-10, 389-408.
- Novosel, P., 1973: O Stjepanu Glavaču i njegovoj karti Hrvatske iz 1673. godine, *Geografski glasnik* 35, 195-203.
- Lapaine, M., Frančula, N., 1998: Stjepan Glavač i njegova karta Hrvatske, *Ekscentar* 2-3, 23-27.